

voril v Generalni skupščini OZN v — slovenščini! Mislim, da se nobena delegacija v OZN ni čudila Ribičiču, če je pred tem svetovnim forumom spregovoril v materinem jeziku; začudila pa se je (vsaj po odmevu v tisku in objavah v radiu ter po televiziji) vsa jugoslovanska javnost. V tem nekaj ni v redu, sem si rekel, v tem začudenju. Pa vendar: razveseljivo, da se je tó zgodilo vsaj zdaj, če že prej ni to bil naraven pojav. Nekaj dni potem sem bral v Komunistu, da ta in ta delegat na prvi konferenci ZKJ pa je bil do kraja dosleden: celo govoril je v slovenščini. Kaj pa drugi Slovenci, sem pomislil, in Mitja Ribičič, štirinajst dni po zgodovinskem govoru v Generalni skupščini? ... In še o pobudi te glose in razmišljanja: v deseti številki Teorije in prakse sem čisto na koncu, v drobnih pripombi pod črto, v članku Janeza Ruglja »Še enkrat: zakaj slab odziv v vojaške šole in akademije?« bral naslednje: »Pred pol leta je prišel k piscu (ki je bil takrat še vojaški psihater) v ordinacijo višji oficir, doma iz slovenske Primorske. Takole je izpovedal svojo stisko: »Pred vojno sem moral hoditi v italijansko šolo, po partizanski dobi sem služboval po vsej Jugoslaviji, tudi vojaške šole so bile v srbohrvatskem jeziku, v šoli se nisem nikoli učil slovenščine. Pred kratkim sem bil premeščen v Slovenijo. Zadolžili so me, da bi rezervnim oficirjem predaval v slovenščini. Zaradi neznanja materinega jezika me je te naloge tako strah, da ves potan komaj spregovorim. Rad bi bil te naloge oproščen.« (Seveda sem mu dal ustrezno potrdilo, toda z grenkim občutkom in zavestjo žalostne usode slovenskega partizana, ki je po vojni moral ostati v armadi).« Tako Janez Rugelj. Tudi mene je stisnilo za srce. Tudi sam sem bil, kot ta anonimni višji oficir, primorski partizan, kot otrok sem hodil samo v italijanske šole in po vojni se mi je komaj posrečilo, da nisem ostal v vojski...

Razmišljam: ne samo da ni pravično, tudi pametno ni, da se to dogaja, in spet se spomnim tiste »dosledne« izjeme na zadnji konferenci ZKJ: eden izmed Slovencev pa je le govoril slovensko v Beogradu. In se še zdaj sprašujem dalje: Ali je ta delegat ravnal prav, ko je govoril v materinem jeziku, v slovenščini, ki je tudi po ustavi enakopraven jezik? In če je ravnal prav, kako ravnajo drugi, ki te izjemnosti ne spremenijo v najbolj naravno pravilo? Kdo nas sili, da se odpovedujemo svojemu jeziku v javnih nastopih? Srbi in Hrvati prav gotovo ne. V slovenščini me ne bi razumeli, sem večkrat slišal opravičilo. Res ne? So kdaj nastali zapleti, usodni nesporazumi zaradi uporabe slovenščine iz ust Slovencev, ko tudi formalno predstavlja svoj narod?

Ponosni smo bili, ko je Mitja Ribičič spregovoril v slovenščini v New Yorku: tako smo na najlepši način manifestirali pred svetom svojo demokracijo, svobodo, tudi jezikovno enakopravnost med jugoslovanskimi narodi. Zdi se mi — tako me namreč napeljuje tok tega razmišljanja — da bi bila taka manifestacija enakopravnosti na mestu tudi doma, v opombo nam samim. Ne zaradi Srbov in Hrvatov, temveč zaradi nas samih. Izbojevati si svobodo, ki ti jo kratijo drugi, je težko, a ne najtežje; težje je dostojanstveno ohraniti svobodo v sebi samem...

Čas je, da se lotimo deetizacije tudi na področju jezika.

Odločil sem se, da napišem glosso, zato moram končati, čeprav razmišljanju ne vidim in ne vidim konca.

C. Zlobec

NAIVNI 70

Letošnje poletje in jesen je bila vrsta akcij pri nas, tako na primer kolektivne razstave samorastnikov na Bledu, v Trebnjem, naivnih kiparjev v Kostanje-

vici, individualne razstave v Ljubljani, Kranju, še posebej pa v Zagrebu, kjer je bilo veliko mednarodno srečanje Naivni 70 združeno s simpozijem v Koprivnici. Vse so določili in še vedno pojasnjevali situacijo, vezano na fenomen naivne umetnosti. Vprašanje je sicer, kateri izraz bi bilo najprimerneje uporabljati vsaj na tem mestu, kjer skušamo v celoti in kompleksno zajeti vse te prireditve; kajti poleg čiste naive imamo opravka še s primitivno, izvirno, samorastniško, laično in amatersko likovno izraznostjo. Toda o teh potankostih so razpravljali diskutanti na simpoziju, na to vprašanje je skušala dati odgovor predvsem jugoslovanska selekcija na mednarodni razstavi v okviru Naivnih 70 ter izbrana predstavitelj jugoslovanskih avtorjev na samostojni prireditvi, prav tako v okviru Naivnih 70. Toda kakor je pač potekala razprava v tem ožjem ali širšem okviru, ki smo ga označili na začetku, odgovora do danes nimamo; vsaj tako jasnega in preciznega ne, da bi lahko zajezili val tako imenovane »bazar art«, izrazito komercialnega toka »naivnih umetnikov«, ki spodkopava tla čisti in razrešujoči likovni miselnosti, očitni problematiki, zavajajoč pri tem kupca, občinstvo samo v svet svoje zlagane idilike, sicer pa okovane z dolarsko valuto.

Razprava o jugoslovanski naivni umetnosti teče že trinajst let: od zvezne razstave 1957-58, prek kvadrinela 1962 v Čačku, ustanovitve Galerije primitivne umetnosti v Zagrebu, ki se je prva na svetu specializirala v tem smislu in prevzela mentorsko vlogo, do Naivnih 70, to je do poizkusa revalorizirati in selekcionirati fenomen naivnega likovnega izraza v delih naših in tujih slikarjev in kiparjev. Prizadevanja torej na vseh koncih in krajih, praktično in teoretično razreševanje pojmov, toda vse premalo vrednotenja v smislu enakopravnega obravnavanja tega fenomena v odnosu na druga

stilna strujanja v sodobni likovni umetnosti. Tako danes prevladuje po eni strani stališče o genetični odvojenosti naivne umetnosti od umetnostnozgodovinskega razvoja, o njenih točno določenih dimenzijah, kot so spominjanja, nostalgije za izgubljeno srečo, o dimenzijah zlate dobe, prenesene v prihodnost, v razcvetele vrtove, o dimenzijah identificiranja s stvarmi, o dimenzijah fantastike in prerokbe, dimenzijah nedeljskega, prazničnega občutja, po drugi strani pa smo pred vsesplošno diverzifikacijo naivne umetnosti ne glede na socialno poreklo oziroma sloje, ki jih zajema, pač pa pomembno glede na odnos do avantgardne likovne situacije (abstraktizem, nove tendence).

Prav to slednje stališče pa postaja sporno in nevzdržno, saj prav ta svet idilike in tišine, ki pač označuje to situacijo, odpira vrata komercializaciji; sama hlebinska šola, ki zajema pravzaprav tretjino vse ustvarjalnosti na jugoslovanskih prireditvah, je s svojim manirizmom najbolj izpostavljena temu usodnemu prevratu, se pravi prevrednotenju bistva naivne umetnosti. Kajti merila, ki bi lahko ugotavljala moč inventivnosti in izraza naivnih ustvarjalcev, povsem ločenih od drugih tokov, zaprtih vase, v krog prej naštetih dimenzije, žal, ne poznamo.

Tekoča teoretska, se pravi selektivna metoda, je v današnji situaciji, v kateri nahajamo naivno umetnost, tedaj nujna, ne glede na vse preveč aprioristično postavljena načela o izvornosti, o notranji, naravni nuji po izpovednosti; v tem pogledu tudi ne gre zanemariti mentorstva, ki ga v določeni obliki opravlja že profesionalna galerija primitivne umetnosti v Zagrebu. Ne gre tudi pozabljati, da le-ta deluje v sklopu tiste mestne galerije, ki sicer organizira in je na svetu tudi prva zastavila korak za razvoj najperspektivnejših in avantgardnih novih tendenc. Sožitje kritično teoretičnih stališč na eni in razvijanja avantgardne likovne misli na drugi

strani zveni morda v taki konstelaciji paradoksalno; toda vrhovi naivne umetnosti, kot so Generalić, Bosilj, Kovačić, Večenaj, Lacković, sicer pa Richter, Šutej, Picelj, Srnec, Bonačić, kot nosilci novih tendenc, nas morajo prepričati prav o nasprotnem.

Aleksander Bassin

OB KONCERTU JAPONSKEGA ORKESTRA

Bilo je v dvorani Slovenske filharmonije sredi oktobra letos. Na razsvetljenem odru je sedelo kakih sedemdeset glasbenikov, med njimi polovica ali celo malo več — ženskega spola. Vsi do zadnjega črnelasi, po moji oceni nobeden starejši od približno petindvajset let; za moje oči bi bili vsi med seboj bratje in sestre ali vsaj bratrance in sestrične.

Že ob prvem zvoku tega godalnega orkestra je dvorana onemela in zadržala dih. Začeli so z žametno mehkim, čeprav odločno zastavljenim largom Händlovega Concerta grossa, opus 6, št. 12. Presenečenje se je kmalu umaknilo tihemu, sproščenemu uživanju in nazadnje se je človek predal mislim in občutkom, s katerimi pričneš živeti čistejše in lepše življenje, v nekakšnem rezervatu svobode, v katerem se zgublja prostor in čas, zgubljaš pa se tudi sam, da bi se kasneje našel z vsemi poslušalci in muzikanti v začaranem krogu iste skupne svetlobe. Podobni občutki so se ponovili še pri Mozartovem Divertimentu v D-duru, pri odkritju Huga Wolfa kot simfonika v Italijanski serenadi, po pavzi pa spet po svoje pri Stravinskem v baletni suiti »Apolon, vodja muzik«.

Nazadnje so odigrali še skladbe japonskega skladatelja Koyame z naslovom Spev Aina. Aina je ime prastarega rodu Japoncev, katerega ostanki še dan današnji žive na severnih otokih in na

Sahalinu. Skladba je simfonična pesnitev, od daleč podobna Kozinovi Beli krajini ali Sibeliusovi Finski, samo da je sestavljena mnogo bolj preprosto, v njej prevladujejo ritmični poudarki na instrumentih domačega japonskega izročila.

Govoriti o glasbi je pretežno jalov posel, saj ni treba biti učen, da veš, kako glasbo pravzaprav dojemaš najbolj pristno in edino zvesto s sluhom, besede o njej pa so komaj sled sence zarje ali pa še tisto ne. Pa vendar: naj posvetim temu koncertu še nekaj stavkov. Ob pogovorih s prijatelji glasbeniki pa tudi kasneje ob branju obeh kritik v naših dveh dnevnikih sem doživljal sama potrdila, da gre pri tem japonskem orkestru za izjemno visoko poustvarjalno raven. Nekdo izmed kritikov je rekel med drugim: »... orkester igra tehnično tako popolno in precizno, obenem pa tako muzikalno, razkošno, naravnost omamno in s tako intenzivnostjo, da meji na fascinantnost...« Drugi pa pod naslovom »Japonski — tokrat glasbeni čudež« začelja svojo oceno takole: »Če drže besede »Errare humanum est« (motiti se, je človeško), potem je bil petkov nastop tokijskega orkestra tudi nekoliko nečloveški. Svoj spored je izvedel namreč notam popolnoma zvesto in se je z njimi igral kot čudežni otrok s stoterimi rokami.«

Mislím, da ne more biti odveč, če omenim, da so se ta večer kar tri muzikantke zamenjale za pultom koncertnega mojstra. Oba dirigenta sta opravila svojo nalogo kar se da dobro. Če nekoliko popustim svoji domišljiji, potem pripišem prvemu okretnost in zanos kakega pametnega delfina, v rokah drugega pa sem od časa do časa zasluhlil zamah in natančnost samurajske bridke sablje.

Še dolgo po koncertu me dobra volja in vedrina nista zapustili. Vtem pa me je zapljusnilo hkrati toliko drobnih spominčkov in asociacij, da so se nazadnje zvezali v gost niz, ki se mi je